

Wyrok z dnia 28 maja 2008 r.

I UK 303/07

Z art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2007 r. Nr 11, poz. 74 ze zm.) nie wynikało przed dniem 1 maja 2004 r. wymaganie łącznego spełnienia przez obywatela państwa obcego przesłanki braku stałego charakteru pobytu na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej i warunku zatrudnienia w placówkach wymienionych w tym przepisie.

Przewodniczący SSN Jerzy Kwaśniewski, Sędziowie SN: Józef Iwulski, Małgorzata Wrębiakowska-Marzec (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 28 maja 2008 r. sprawy z odwołania Kazimira G. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w B.-B. o objęcie ubezpieczeniem społecznym, na skutek skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 26 kwietnia 2007 r. [...]

I. o d d a l i ł skargę kasacyjną,

II. zasądził od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w B.-B. na rzecz Kazimira G. kwotę 120 (sto dwadzieścia) zł tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e n i e

Wyrokiem z dnia 7 lipca 2004 r. Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Bielsku-Białej oddalił odwołanie Kazimira G. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w B.-B. z dnia 12 marca 2004 r., którą stwierdzono podleganie wnioskodawcy obowiązkowi ubezpieczenia społecznego z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej od dnia 1 stycznia 2003 r. Sąd pierwszej instancji uznał, że art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych odnosi się wyłącznie do obywateli państw obcych, których pobyt na obszarze

Rzeczypospolitej Polskiej nie ma charakteru stałego i którzy zatrudnieni są w obcych przedstawicielstwach dyplomatycznych, urzędach konsularnych, misjach specjalnych lub instytucjach międzynarodowych. Wnioskodawca nie spełnia łącznie powyższych warunków.

Wyrokiem z dnia 23 lutego 2006 r. Sąd Apelacyjny w Katowicach oddalił apelację wnioskodawcy od wyroku Sądu pierwszej instancji.

W uwzględnieniu skargi kasacyjnej wnioskodawcy, wyrokiem z dnia 17 stycznia 2007 r., Sąd Najwyższy uchylił wyrok Sądu Apelacyjnego i przekazał mu sprawę do ponownego rozpoznania, wskazując, że dotyczy ona podlegania obowiązkowi ubezpieczenia społecznego od 1 stycznia 2003 r., a zatem obejmuje okres zarówno sprzed członkostwa Polski w Unii Europejskiej jak i po dacie 30 kwietnia 2004 r. Rozważenia wymaga więc sytuacja ubezpieczonego w obu tych okresach. W zakresie pierwszego z nich (1 stycznia 2003 r. - 30 kwietnia 2004 r.) Sąd Najwyższy wskazał, że skoro polsko-czechosłowacka umowa o ubezpieczeniu społecznym z dnia 5 kwietnia 1948 r. (zasada pierwszeństwa umów międzynarodowych przewidziana w art. 5 ust. 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych) nie regulowała ubezpieczenia społecznego osób prowadzących pozarolniczą działalność obywateli umawiających się stron, to powstanie obowiązku tego ubezpieczenia na gruncie przepisów krajowych zależało od tego, czy pobyt wnioskodawcy na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej miał charakter stały, czy też nie miał takiego charakteru (art. 5 ust. 2 ustawy systemowej). Wymieniona kwestia nie stała się przedmiotem ustaleń orzekających w sprawie Sądów, a nieprzydanie przez nie żadnego znaczenia temu elementowi art. 5 ust. 2 ustawy systemowej stanowi jego błędną interpretację. Odnośnie do drugiego okresu (po 30 kwietnia 2004 r.), Sąd Najwyższy wskazał, że w sprawie znajdują zastosowanie przepisy rozporządzenia Rady (EWG) nr 1408/71 z dnia 14 czerwca 1971 r. w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników, osób prowadzących działalność na własny rachunek i do członków rodzin przemieszczających się we Wspólnocie, a także przepisy rozporządzenia wykonawczego nr 547/72 z dnia 21 marca 1972 r.

Rozpoznając ponownie sprawę, Sąd Apelacyjny ustalił następujący stan faktyczny. W dniu 1 stycznia 2003 r. wnioskodawca prowadził i nadal prowadzi pozarolniczą działalność gospodarczą na obszarze Państwa Polskiego, będąc współnikiem jednoosobowej spółki z o.o. „D.P.”. Równocześnie jest stale zameldowany na obszarze Republiki Czeskiej, gdzie prowadzi w ramach udzielonego zezwolenia

działalność gospodarczą w zakresie reklamy i marketingu oraz działalność polegającą na kupnie towaru w celu jego dalszej sprzedaży i na sprzedaży i badaniu rynku, propagacji reklamy i opracowaniu oraz produkcji projektów, której miejscem prowadzenia jest Czeski Cieszyn. Wnioskodawca nie posiada karty stałego pobytu ani zgody na pracę zarobkową w Polsce. W rezultacie jego pobyt na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej nie ma charakteru stałego.

W tak ustalonym stanie faktycznym wyrokiem z dnia 26 kwietnia 2007 r. Sąd Apelacyjny zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji oraz poprzedzającą go decyzję organu rentowego w ten sposób, że ustalił, iż wnioskodawca od dnia 1 stycznia 2003 r. nie podlega ubezpieczeniom społecznym z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej. Kierując się dokonanyymi w sprawie ustaleniami i uwzględniając wskazanie Sądu Najwyższego, iż umowa polsko-czechosłowacka z 1948 r. nie reguluje spraw dotyczących objęcia ubezpieczeniem społecznym osób prowadzących pozarolniczą działalność, Sąd drugiej instancji stanął na stanowisku, że w odniesieniu do wnioskodawcy spełniona została dyspozycja art. 5 ust. 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, a co za tym idzie w okresie od 1 stycznia 2003 r. do 30 kwietnia 2004 r., jako osoba, której pobyt na obszarze RP nie miał charakteru stałego, nie podlegał on ubezpieczeniom społecznym na podstawie art. 6 ust. 1 pkt 5, art. 8 ust. 6 pkt 4 oraz art. 12 ust. 1 ustawy systemowej.

Odnosnie do okresu od 1 maja 2004 r. Sąd Apelacyjny wskazał, że stosownie do art. 14a ust. 2 rozporządzenia nr 1408/71 Rady (EWG) z dnia 14 czerwca 1971 r. regulującego specjalne zasady mające zastosowanie do osób prowadzących działalność na własny rachunek innych niż marynarze, wnioskodawca podlega ustawodawstwu czeskiemu, albowiem prowadząc równocześnie działalność na obszarze dwóch państw członkowskich (Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Czeskiej) zamieszkuje na terytorium Republiki Czeskiej.

Od powyższego wyroku została wniesiona przez organ rentowy skarga kasacyjna w części odnoszącej się do stwierdzenia niepodlegania przez wnioskodawcę obowiązkowi ubezpieczenia społecznego w okresie od 1 stycznia 2003 r. do 30 kwietnia 2004 r. Skarżący zarzucił naruszenie prawa materialnego, przez błędną wykładnię art. 5 ust. 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, polegającą na stanowisku, że w odniesieniu do wnioskodawcy spełniona została dyspozycja wymienionego przepisu, w sytuacji, gdy nie wypełnił on drugiego ustawowego wymogu, to jest nie był zatrudniony w obcych przedstawicielstwach dyplomatycznych, urzę-

dach konsularnych, misjach, misjach specjalnych lub instytucjach międzynarodowych - aby nie podlegać obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym.

Wskazując na powyższy zarzut skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania, ewentualnie orzeczenie co do istoty sprawy, poprzez oddalenie odwołania wnioskodawcy.

W uzasadnieniu skargi kasacyjnej podniesiono, że ani Sąd Najwyższy, ani potem Sąd Apelacyjny nie brały pod uwagę okoliczności, iż wnioskodawca spełnia tylko jeden z warunków, o których stanowi art. 5 ust. 2 ustawy systemowej. W rezultacie pominięty został wynikający z tego przepisu spójnik „i”, co jest równoznaczne z tym, że wnioskodawca nie spełnia warunków do niepodlegania obowiązkowych ubezpieczeniom społecznym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna oparta została wyłącznie na kasacyjnej podstawie naruszenia prawa materialnego w zakresie błędnej wykładni art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2007 r. Nr 11, poz. 74 ze zm., zwanej dalej ustawą systemową). Tę błędną wykładnię skarżący upatruje w niewzięciu pod uwagę zarówno przez Sąd Najwyższy jak i Sąd drugiej instancji, że powołany przepis wymaga od ubezpieczonego spełnienia łącznie dwóch warunków, po pierwsze - pobyt obywatela państwa obcego na obszarze Państwa Polskiego nie może mieć charakteru stałego i po drugie - obywatel państwa obcego musi być zatrudniony w obcych przedstawicielstwach dyplomatycznych, urządach konsularnych, misjach, misjach specjalnych lub instytucjach międzynarodowych. Wnioskodawca nie spełnia drugiego z wymienionych warunków.

Przepis art. 5 ust. 2 ustawy systemowej stanowi, że nie podlegają ubezpieczeniom społecznym określonym w ustawie obywatele państw obcych, których pobyt na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej nie ma charakteru stałego i którzy są zatrudnieni w obcych przedstawicielstwach dyplomatycznych, urządach konsularnych, misjach, misjach specjalnych lub instytucjach międzynarodowych, chyba że umowy międzynarodowe stanowią inaczej. Zaprezentowana przez skarżącego wykładnia art. 5 ust. 2 ustawy systemowej została dokonana przez Sąd Okręgowy oraz Sąd drugiej instancji przy rozpoznaniu sprawy po raz pierwszy. Sądy te zajęły bowiem stanowisko, że

tylko łączne spełnienie warunków określonych w art. 5 ust. 2 powoduje zwolnienie z obowiązku podlegania ubezpieczeniom społecznym, a wnioskodawca warunków tych łącznie nie spełnia. Z wywodów zawartych w uzasadnieniu wyroku z dnia 17 stycznia 2007 r., I UK 225/06 (OSNP 2008 nr 3-4, poz. 46), wynika jednoznacznie, że Sąd Najwyższy stanął na stanowisku, iż powstanie obowiązku ubezpieczenia wnioskodawcy w okresie od 1 stycznia 2003 r. do 30 kwietnia 2004 r. na gruncie przepisów krajowych zależało od tego, czy jego pobyt na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej miał charakter stały, czy też nie miał takiego charakteru, a nieprzydanie przez Sądy obu instancji żadnego znaczenia temu elementowi art. 5 ust. 2 powołanej ustawy stanowi jego błędną interpretację. Sąd Najwyższy dokonał zatem wyjaśnienia powołanego przepisu w taki sposób, że nie wynika z niego wymóg łącznego spełnienia dwóch przesłanek niepodlegania obowiązkowi ubezpieczenia społecznego przez obywateli państw obcych, ale tworzy on dwie niezależne od siebie kategorie określonych w nim osób, które obowiązkowi temu nie podlegają.

Stosownie do art. 398²⁰ k.p.c., sąd, któremu sprawa została przekazana, związany jest wykładnią prawa dokonaną w tej sprawie przez Sąd Najwyższy, a oparcie skargi kasacyjnej od orzeczenia wydanego po ponownym rozpoznaniu sprawy na podstawach sprzecznych z wykładnią prawa dokonaną w tej sprawie przez Sąd Najwyższy jest niedopuszczalne. Oznacza to, że sąd ponownie rozpoznający sprawę związany jest dokonaniem przez Sąd Najwyższy wyjaśnieniem treści przepisu lub przepisów, a skarga kasacyjna nie może być oparta na podstawach sprzecznych z tą interpretacją (por. między innymi wyroki Sądu Najwyższego z dnia 15 stycznia 2004 r., II CK 162/03, Lex nr 148240 i z dnia 30 stycznia 2007 r., IV CSK 346/06, Lex nr 276231). Już tylko ta okoliczność może być uznana za wystarczającą do przyjęcia bezzasadności niniejszej skargi kasacyjnej.

Niezależnie od powyższego należy wskazać, że wykładnia art. 5 ust. 2 ustawy systemowej nie daje podstaw do uznania, iż poprzez użycie w tym przepisie spójnika „i” zawiera on koniunkcję oznaczającą wymóg łącznego spełnienia dwóch przesłanek niepodlegania obowiązkowi ubezpieczenia społecznego przez obywateli państw obcych (ci, którzy spełniają po pierwsze - warunek braku stałego charakteru pobytu na obszarze Państwa Polskiego i po drugie - warunek zatrudnienia w wymienionych placówkach). Zaprezentowany przez skarżącego taki sposób rozumienia omawianego unormowania w rzeczywistości oznaczałby, że wyłączenie podlegania przepisom ustawy systemowej przed dniem 1 maja 2004 r. dotyczyło jedynie obywateli państw

obcych zatrudnionych w placówkach określonych w art. 5 ust. 2 tej ustawy, których pobyt na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej nie miał charakteru stałego. *A contrario*, oznaczałoby to podleganie obowiązkowi ubezpieczenia społecznego obywateli państw obcych zatrudnionych w wymienionych placówkach w każdym przypadku stwierdzenia, że ich pobyt na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej miał charakter stały. Tymczasem, gdyby ustawodawcy chodziło o wyłączenie z podlegania obowiązkowi ubezpieczenia społecznego tylko obywateli państw obcych zatrudnionych w placówkach wymienionych w art. 5 ust. 2 ustawy systemowej i to wyłącznie w sytuacji, w której ich pobyt na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej nie miałby charakteru stałego, wówczas odniósłby się wprost do tej kategorii osób („obywatele państw obcych zatrudnieni (...), których pobyt na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej nie ma charakteru stałego”) lub użyłby sformułowania „obywatele państw obcych, których pobyt na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej nie ma charakteru stałego, zatrudnieni (...)” albo „obywatele państw obcych, których pobyt na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej nie ma charakteru stałego, jeżeli są zatrudnieni (...)”. Istotniejsze jest jednak to, że o ile przed dniem 1 maja 2004 r. przez pobyt o charakterze stałym obywatela państwa obcego na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej rozumiało się zezwolenie na zamieszkanie lub osiedlenie się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub posiadanie statusu uchodźcy albo zgodę na pobyt tolerowany (art. 4 pkt 4 ustawy z dnia 25 czerwca 1997 r. o cudzoziemcach, jednolity tekst: Dz.U. z 2001 r. Nr 127, poz. 1400 ze zm. oraz art. 72 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach, jednolity tekst: Dz.U. z 2006 r. Nr 234, poz. 1694 ze zm. w brzmieniu obowiązującym przed dniem 1 października 2005 r.) bądź zezwolenia na pracę (art. 50 ustawy z dnia 14 grudnia 1994 r. o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu, jednolity tekst: Dz.U. z 2003 r. Nr 58, poz. 514 ze zm.), to pobyt na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej obywateli państw obcych zatrudnionych w placówkach określonych w art. 5 ust. 2 ustawy systemowej zasadam tym nie podlegał, ale następował na podstawie wizy dyplomatycznej lub służbowej (art. 1 ust. 3 ustawy z dnia 25 czerwca 1997 r. o cudzoziemcach oraz art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach). Przed dniem 1 maja 2004 r. obowiązywała zatem zasada, że zatrudnienie obywatela państwa obcego w placówkach zagranicznych lub międzynarodowych było traktowane dla potrzeb ubezpieczenia społecznego na równi z zatrudnieniem na obszarze tego państwa, chyba że umowy międzynarodowe stanowiły inaczej. Realizację tej zasady zawiera art. 8 ust. 14 ustawy systemowej, stanowiący, że na równi z zatrudnieniem

na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej uważa się zatrudnienie obywateli polskich za granicą w polskich przedstawicielstwach dyplomatycznych i urzędach konsularnych, w stałych przedstawicielstwach przy Organizacji Narodów Zjednoczonych i innych misjach lub misjach specjalnych, a także w innych polskich placówkach, instytucjach lub przedsiębiorstwach, chyba że umowy międzynarodowe stanowią inaczej. Również art. 1 ust. 3 umowy polsko-czechosłowackiej z dnia 5 kwietnia 1948 r. o ubezpieczeniu społecznym (Dz.U. z 1949 r. Nr 6, poz. 34 ze zm.), odnoszący się do ubezpieczenia pracowników przedstawicielstw dyplomatycznych i konsularnych oraz innych urzędów administracji publicznej (urzędów celnych, paszportowych, itp.) jednego państwa, mających siedzibę w drugim państwie, stanowił, że do ubezpieczenia tego stosuje się przepisy prawa państwa wysyłającego, jeżeli pracownicy ci są obywatelami tego państwa, z zastrzeżeniem, że odnosi się to również do ubezpieczenia osób zatrudnionych u funkcjonariuszy wymienionych placówek. Jednakże na wniosek pracodawcy - przepisy prawa państwa przyjmującego miały zastosowanie do ubezpieczenia na wypadek choroby i macierzyństwa, a ewentualnie i do innych działań ubezpieczenia społecznego. Przepis ten w żaden sposób nie odnosił się do charakteru pobytu obywatela państwa wysyłającego na terenie państwa przyjmującego, a jedynie ustanawiał zasadę, że zatrudnienie obywateli państwa wysyłającego w wymienionych placówkach oraz u funkcjonariuszy tych placówek było traktowane na równi z zatrudnieniem na obszarze tego państwa, chyba że pracodawca wystąpił z wnioskiem o zastosowanie do tych osób przepisów państwa przyjmującego. Oznacza to, że przed dniem 1 maja 2004 r. dla ubezpieczenia społecznego obywateli czeskich zatrudnionych w placówkach wymienionych w drugim członie zdania składającego się na treść art. 5 ust. 2 ustawy systemowej nie miał znaczenia charakter ich pobytu na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej, lecz jedynie posiadanie obywatelstwa państwa obcego. Osoba taka podlegała bowiem co do zasady ubezpieczeniu społecznemu państwa wysyłającego, chyba że została objęta ubezpieczeniem państwa przyjmującego na wniosek pracodawcy.

Powyższe prowadzi do wniosku, że art. 5 ust. 2 ustawy systemowej, poprzez użycie w nim spójnika „i”, stanowi koniunkcję (złączenie) dwóch zdań, odnoszących się do niezależnych od siebie dwóch kategorii określonych w nim osób, niepodlegających obowiązkowi ubezpieczenia społecznego (ci, których pobyt na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej nie ma charakteru stałego i ci, którzy są zatrudnieni w wymienionych placówkach niezależnie od charakteru pobytu na obszarze Rzeczypospolitej

Polskiej). Powinien być on zatem odczytywany w ten sposób, że nie podlegają ubezpieczeniom społecznym określonym w ustawie po pierwsze - obywatele państw obcych, których pobyt na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej nie ma charakteru stałego i po drugie - obywatele państw obcych, którzy są zatrudnieni w placówkach wymienionych w drugim członie tego przepisu. W konsekwencji oznacza to, że przed dniem 1 maja 2004 r. zakresem podmiotowym art. 5 ust. 2 ustawy systemowej byli objęci zarówno obywatele państw obcych zatrudnieni w placówkach wymienionych w tym przepisie (niezależnie od charakteru ich pobytu na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej) jak również obywatele państw obcych niezatrudnieni w takich placówkach, o ile tylko ich pobyt na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej nie miał charakteru stałego.

Z tych względów skarga kasacyjna podlega oddaleniu na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

=====